

VILNIUS ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KARAIM TÜRKLERİ KOLEKSİYONU

Karaite Collection in the Central Library of Vilnius University

Emine ATMACA*

Dil Araştırmaları, Güz 2016/19: 153-175

Öz: Bu makalede, Litvanya Trakai'de yaşayan Karaim Türkleri hakkında genel bir bilgi verildikten sonra "Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki Karaim Türkleri Koleksiyonu" üzerinde durulmuştur. Koleksiyon, Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin *Cultural Heritage* bölümünün *Manuscript Department Collections*'ta yer almaktadır. Bu koleksiyonun birincisi, daha önce Muhammed Çitgez ve Özgür Aslankılıç tarafından 05-08 Nisan 2010 tarihinde Bilecik'te düzenlenen "Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuştur. Ancak bildiride bu koleksiyon, Vilnius Üniversitesi Kütüphanesindeki gibi aynen verilmiş olup çoğu Litvanca, Fransızca, Lehçe ve Rusça olan kaynaklar Türkiye Türkçesine çevrilmemiştir. Dolayısıyla bu konuda araştırma yapmak için Litvanya'ya gelen ve bu dilleri bilmeyen yerli Türkologlar için bu koleksiyondan yararlanmak ve özellikle istenilen kaynağa ulaşmak oldukça zordur. Araştırmacı kaynağa ulaştıktan sonra kaynak, hangi dildeyse o dili iyi bilen bir uzmana sonraki süreçte çevirtirebilir. Bu bağlamda, bu koleksiyondan yerli araştırmacıların daha rahat anlayabilmeleri ve istedikleri kaynağa vakit kaybetmeden kolayca ulaşabilmeleri için söz konusu koleksiyon Türkiye Türkçesine çevrilmiş ve koleksiyon hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca tamamen Rusça olan ikinci koleksiyon da Türkiye Türkçesine çevrilerek yerli Türkologların hizmetine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Karaim, Karaim Türkleri, Karaim Türkçesi

Abstract: This article presents basic information about the Karaites living in the Lithuanian city of Trakai, and it is a Karaim collection that is located in Central biblioteca Vilnius University. The collection is located in the department of manuscripts in the cultural heritage of Central biblioteca Vilnius University department. The first of these collections was presented in the statement of Muhammed Çitgez and Özgür Aslankılıç at an international symposium, which was held from 5 to 8 April 2010 in Turkey g.Biledzhik and was devoted to research on karaimike. However, in the above operation Collection of the Vilnius University Library is represented in the form in which is stored in the library and sources in Lithuanian, French, Polish and Russian are not translated into Turkish. Therefore, researchers who come to Lithuania, as well as a local specialist in Turkic philology, do not speak these languages is difficult to use this collection and in particular the use of the desired source. In order to understand the essential source researcher can only use the services of an interpreter. In this regard, in our work to facilitate research scientists and easy access to the necessary source of this collection is completely translated into Turkish. As well as the attention of the local Turkic studies presented and completely Russian-speaking second collection with the translation into Turkish.

Keywords: Turkish Language, Karaim, Karaim Turks, Karaim Turkish

* Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Antalya/TÜRKİYE. eatmaca@sakarya.edu.tr; eatmaca07@hotmail.com. Gönderim Tarihi: 24.09.2016 / Kabul Tarihi: 17.10.2016

Ø. Giriş

Karaim kelimesi, İbranicede “kutsal kitabı okuyan “anlamına gelen “Karay” kelimesinin çoğul biçimidir. Kelimenin bir başka anlamı ise “yazılı kanunlara inananlar”dır (Kokizov 2011: 875). Karaim Türkleri, Karai kelimesinin sonundaki -i ünlüsünü kendi söyleyişlerinde yarı ünlü -y ünsüzüne çevirerek “Karay” şeklinde söylemekte¹ ve kendilerine “Karay”, “Karaylar” denmesini istemektedirler (Gülsevin 2016: 13). Karai kelimesi, sözlü geleneği yani Talmud’u kabul etmeyen yalnızca Yahudilerin ana din kitabı olan Tevrat’ı (~Tora) kabul edenlere verilen isimdir. Bugün büyük bir çoğunluğu Litvanya’nın Trakai şehrinde yaşayan Karaim Türkleri, kendilerine Yahudi denilmesinden hiç hoşlanmadıkları gibi Musevilüğün bir kolunu temsil ettiklerini de kesinlikle kabul etmemektedirler².

Karay Türkçesinin konuşucuları, bugün Litvanya’da Trakai (~Troki³), Vilnius (~Vilno⁴) ve Ponevezis (~Ponevej~Peniewiez⁵) şehirlerinde; Ukrayna’da Luck (~Lutska) ve Halicz (~Galiç) şehirlerinde; Kırım’da Gözleve (~Yevpatoriya) ve Bahçesaray civarında; Polonya’da Gdonsk, Varşova, Wrocław, Opole bölgelerinde dağınık bir grup halinde yaşamaktadırlar. Musevi Karay Türklerinin konuştukları ve edebi bir dil olarak kullandıkları bu Türkçe, bugün daha çok sözlü edebiyat ürünleriyle takip edilebilmektedir (Kobetskiy 1904; Doğan-Kıvrakdal 2002: 781-789; Öner 1998: XXIII; Doğruer 2007).

Karaim Türkçesi, Kıpçak grubu şivelerinden Karaçay-Balkar, Kumuk ve Kazak⁶ Türkçelerine çok yakındır. Karay Türkçesinin *Troki* (~*Trakai*~*Trakay*), *Halicz-Lutsk* ve *Kırım* olmak üzere üç ağız vardır⁷. K. Musayev’e göre de Karaim Türkçesinin 3 ağız vardır: 1) *Kırım* 2) *Galiçya* 3) *Trakai*. Galiçya ve Trakai ağızları arasında sadece fonetik farklılıklar vardır (Kaydarov-Orazov 2010: 193). Bugün Kırım’da yaşayan Karaim Türklerinin konuştuğu Türkçe, Litvanya (Trakai, Vilnius, Ponevezis) ve Ukrayna’nın çeşitli bölgelerinde (Luck, Halicz) konuşulan Karaim Türkçesinden çok farklıdır. Özellikle Litvanya’daki Karaim Türklerinin konuştuğu Türkçe, *Eski Kuman Türkçesine* daha yakındır. Kırım Karaim Türklerinin konuştuğu Türkçe ise bir taraftan Kırım-Tatar Türkçesinin etkisiyle, diğer taraftan da güney Kırım’daki Osmanlı Türkçesinin etkisiyle (Çağatay 1994: 770-771, Gülsevin 2007: 303) bugün Kırım-Tatar Türkçesine ve Türkiye Türkçesine yakın bir özellik kazanmıştır.

1 Karaim Türkleri, Trakai şehri de Trakay şeklinde söyleyip yazmaktadırlar (bk. Halina Kobeckaitė, “Факторы Сохранения Этнического Идентитета Литовскими Караимами”, *LIETUVOS KARAIMŲ TAUTINIO TARATUMO IŠSAUGOJIMO VEIKSNIAI, Pranešimas konferencijoje, Totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvoje 610-osios metinės* Vilnius, 2007, s. 1).

2 Kaynak kişi: Trakai’de yaşayan Karaim Türkü Szymon Juchniewicz (bk. Resim 9).

3 Leh kaynaklarında Trakai, “Troki” şeklinde geçmektedir (T. Narbut, *Dzieje narodu litewskiego*, Wilno, 1840).

4 Leh kaynaklarında Vilnius, “Wilno” şeklinde geçmektedir (T. Narbut, *Dzieje narodu litewskiego*, Wilno, 1840).

5 Leh kaynaklarında Ponevezis, “Ponevej~Peniewiez” şeklinde geçmektedir (T. Narbut, *Dzieje narodu litewskiego*, Wilno, 1840).

6 Szymon Juchniewicz’den derleme yapılırken sorular Kazak Türkçesiyle sorulmuş, cevaplar ise Karaim Türkçesiyle cevaplandırılmıştır. Derleme esnasında, her iki taraf içinde iletişimde herhangi bir sıkıntı yaşanmamıştır.

7 Karaim Türkçesinin ağızları ve bunların arasındaki farklılıklar için ayrıntılı bilgi için bk. Selma Gülsevin, *Karay Türklerinin Dili (Troki Dialekti)*, Ankara 2016, s. 20.

Karaim Türkleri, Kırım adasını yurt edinmiştir. Ancak Karaim Türklerinin büyük bir kısmı ve Tatar Türkleri⁸, “siyasî, coğrafi ve politik nedenler, Altın Orda Devleti'nde XIV-XV. yüzyıllarda yaşanan siyasî, sosyo-ekonomik sıkıntılar ve Litvanya Büyük Prenslarinin (~Düklerinin) politik eğilimleri” (Arık 2008: 157) gibi sebepler dolayısıyla Litvanya'ya özellikle Büyük Knez Vytautas'ın (~Witold⁹) (1392-1430) tahtta bulunduğu dönemde yani; XIV. yy. yerleşmeye başlamışlardır. Vytautas, her iki Türk grubunu, Litvanya Büyük Dükliği'ne özellikle askerlik hizmeti için davet etmiştir. Çünkü Vytautas'ın amacı, Moskova Knezliği'ne karşı tampon bir bölge oluşturmak ve Cermen-Roman din tarikatı olan Töton Şövalyeleri'ne karşı sınırlarını korumaktır. Karaim Türkleri, savaşın olmadığı zamanlarda tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlar ve özellikle de at yetiştirmişlerdir.

Lehistan Kralı ve Litvanya Grandükü IV. Kazimieras Jogailaitis'in (1447-1492) 1441 yılında talimatıyla Trakai'de yaşayan Karaim Türkleri, Litvanya'nın *Vilnius*, *Kaunas* ve *Trakai* şehirleriyle birlikte *Magdeburg*¹⁰ hakkını kazanmıştır. Bu evrak, o zamanlar kentin ayrı bir bölgesinde yaşayan Karaim Türklerine kendi kendini yönetme hakkını vermiştir. Böylelikle Karaim Türklerini, kendi içlerinden seçtikleri bir voyt¹¹ yönetmeye başlamıştır. Voyt'un kendi idaresi ve mahkemesi vardı ve sadece düke tâbi idi. Karaim Türkleri, 1483-1486 yıllarında Osmanlı payitahtına yazdıkları mektuplarında Litvanya Trakai'de hür olduklarını ve dinlerini rahatça yaşayabildiklerini haber vermişlerdi. Sonra gelen idareciler de bu durumu, yarlık ve belgelerle devam ettirmişlerdir (Kobeckaitė 2007: 2).

Tatar Türkleri, Litvanya'ya yerleştikten sonra hızlıca dillerini unutmalarına karşılık Tatar Türkleriyle aynı kaderi paylaşan Karaim Türkleri ise dillerini nesilden nesile aktarmış ve hatta XIX. yüzyılda edebî dil statüsüne kavuşmuşlardır (Grişin 2000: 19). Bunda özellikle XIX. yüzyılda Karaim Türklerinin büyük bir çoğunluğunun eğitim ve öğretim görebilmiş olması, Karaim Türkleri arasından birçok ordu mensubu, hukukçu, doktor ve öğretmenin yetişmiş olmasının etkisi büyüktür (Prohorov 2013: 209).

Karaim Türkleri için ana dil, eşittir “milli kimlik ve din” demektir (Grişin 2000: 20) Karaim Türklerinin bu özelliği onları diğer Türk topluluklarından ayırmıştır. Karaim asıllı Türkolog A. Zajackowski, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Dilimiz bizim özgür hayatımızın kefaletidir. Karaim Türkçesi ve Karaim dini bizim en büyük değerimizdir. Atalarımızın koruduğu gibi onları korumalı ve atalarımızın sevdiği gibi onları sevmeliyiz. Her Karaim Türkü onları çok iyi bilmeli ve kesinlikle unutmamalıdır. Çünkü dilin olduğu yerde “millet” vardır” (Grişin 2000: 20).

8 Kırım Tatar ve Karaim Türklerinin Litvanya'ya sığınma sebepleri için ayrıntılı bilgi için bk. Sabire Arık, “Polonya-Litvanya Tatar Türkleri (Lipkalar)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Cilt 5 Sayı 3 (Eylül 2008), 2008, s. 156-161; Yakov Grişin, (2000), *Pol'sko-Litovskiy Tatarı: Vzglyad Cherez Veka (Polonya-Litvanya Tatarları: Çağlar Boyunca)*, Kazan', Tatarskoye Kniznoye İzdatel'stvo.

9 Leh kaynaklarında Büyük Knez Vytautas'ın adı “Witold” olarak geçer (bk. T. Narbut, *Diziejė narodu litewskiego*, Wilno, 1840).

10 Magdeburg kanunu, bir şehre veya köye hukuken iç özerklik/muhtariyet ya da otonomi hakkının verilmesi demektir. XIII. yüzyılda Almanya'nın Magdeburg kentinde kurulan hukuk sistemlerinden biridir. Magdeburg hakkına sahip olan bir şehirde ekonomik faaliyetler, mülkiyet hakları, sosyal ve siyasî yaşam, hukuki normlar, vatandaşların sınıfsal durumu vb. o şehirde yaşayan insanlar tarafından belirlenmektedir.

11 XV-XVIII. yüzyıllarda Polonya-Litvanya devletinin Magdeburg kanunun yürürlükte olduğu kentlerindeki muhtardır. Genelde üst tabakadan seçilen ve gerçekte şehir idaresinin başkanı olan kişidir.

İşte bu, nesilden nesile aktarılan bu milli terbiye de Karaim Türklerinin dil asimilasyonuna engel teşkil etmiştir. Karaim Türkleri, Litvanya Knezliği'ne ayrı bir grup olarak gelmişlerdi. Onların kendine ait dilleri, dinleri, gelenek ve görenekleri vardı ve bu değerleri koruma bilinciyle Litvanya Büyük Knezliği'ne gelmişlerdi. Bu yüzden tesadüf değildir ki, Polonya-Litvanya Birliği'nde, Karaim Türkçesi XIX. yüzyıl boyunca ve XX. yüzyılın başına kadar çok gelişmiş olup edebi dil statüsüne kavuşmuştur. Slav ve Litvanlar bile Karaim Türkçesini biliyorlar ve konuşuyorlardı. Ancak Karaim Türkleri, kendi dilleri haricinde diğer dillere de vâkıfırlar. Yani; Lehçe, Litvanca ve Belaruşça'yı da iyi biliyorlardı (Grişin 2000: 20). Bu durum, bugün de değişmemiştir.

Litvanya Tatar Türklerine karşılık Litvanya Karaim Türklerinin dillerini unutmamalarının temel nedeni, "dinleri gereği Hristiyan Litvanya kadınlarıyla evlenmemeleri¹², Polonya-Litvanya Karaim Türklerinin buldukları coğrafyada sosyal açıdan bir bütünlük oluşturmaları ve dinî ayinler için millet dilinin yani Karaim Türkçesini kullanıyor olmaları" (Atmaca 2013: 149) gibi sebepler söylenebilir. Litvanya Karaim Türklerinin Hazanı ve Karaim dua kitabının ilk derleyicisi M. Firkoviç de "dilimiz törenlerimizin en önemli anlarında daima duyulmuş ve asla kısıtlanmamıştır" (1998: 211) diyerek bu unutulmamanın en önemli sebebini belirtmiştir.

1. Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki Karaim Türkleri Koleksiyonları¹³

A) Birinci Koleksiyon: Bu koleksiyon, Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin *Cultural Heritage* bölümünün *Manuscript Department Collections*'ta yer almaktadır. Bu bölüme, kütüphanenin verdiği özel manyetik bir kartla girilmektedir. Hem birinci hem de ikinci koleksiyondaki eserler karton ve kağıtlara sarılmış özel bölmelerde, kullanıcının girmesinin kesinlikle yasak olduğu odalarda muhafaza edilmektedir. Kullanıcı, eserleri incelemek için ayrı ayrı formlar doldurup imzalamakta ve eseri/eserleri asla dışarı çıkaramamaktadır.

Bu birinci koleksiyon, yukarıda da belirtildiği gibi daha önce Muhammed Çitgez ve Özgür Aslankılıç tarafından 05-08 Nisan 2010 tarihinde Bilecik'te düzenlenen "Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuş; ancak çoğu Litvanca, Fransızca, Lehçe ve Rusça olan bu kaynaklar Türkiye Türkçesine çevrilmemiş ve koleksiyon hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

2012-2013 Türkoloji Projesi kapsamında Yunus Emre Enstitüsü tarafından Litvanya Vilnius Üniversitesi'ne görevlendirildikten sonra Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde ve Oryantalistik Bölümü'nün Kütüphanesi'ndeki Litvanya Tatar ve Karaim Türklerine ait dil ve folklor malzemeleri tarafımızdan tespit edilmiştir. 2013 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Trakai'de yaşayan Karaim Türklerinden de derlemeler yapılmıştır. Derlenen bu malzemelere, sonraki çalışmalarda yer verilecektir.

12 Szymon Juchniewiż, derleme/ler esnasında Trakai'de Karaim kadını bulmanın çok zor olduğunu bu sebeple evlenebilmek için kendisinin Kırım'a gittiğini ve eşini de Kırım'dan getirdiğini söylemiştir.

13 Barry dov Walfish ve Mikhail Kizilov'un birlikte hazırladıkları *BIBLIOGRAPHIA KARAITICA, An Annotated Bibliography of Karaites and Karaim USA 2010* adlı çalışma da Karaim Türkleriyle ilgili yapılmış bibliyografya çalışmalarından biridir.

Bu koleksiyonda, Abraham (~Avraam) Ben Shemuel Firkoviç'in (2 Eylül 1787-7 Haziran 1874) uzun yıllar biriktirdiği malzemeler vardır. Firkoviç, Ukrayna'da Luck'ta (~Lutska) doğmuştur. Litvanya'da yaşamıştır. Sonrasında da Kırım Çift Kale'ye yerleşmiştir. Karaim yazar, arkeolog, öğretmen ve din adamı (~hazan) olan Firkoviç, XVIII-XIX. yüzyıllara ait Kırım ve Kafkasya'da Karaim Türklerine ait el yazmalarını derleyen kişilerin başında gelir. Yukarıda da belirtildiği gibi Karaim dua kitabının ilk derleyicisidir.

Firkoviç'in en önemli çalışması, *muhtelif yerlerden topladığı* Karaim cemaatine ait mezar taşlarının bir dökümünün yer aldığı *Avney Zikkaron (~Sefer Avne Ziqqaron~Sefer Avne Zikaron)* (Wilno 1872)'dur (Çulha 2011: 401). Firkoviç'in bu kitabında, Ukrayna'nın güneyinde bulunan Kırım yarımadasının Bahçesaray şehrinde, Kırk-Yer bölgesinde yer alan *Balta-Tıyemez Mezarlığı*'nda yaptığı kazılar sonucunda elde ettiği bilgiler yer almaktadır¹⁴.

Firkoviç, koleksiyonunda bulunan ilk kitap ve el yazmalarını Filistin'den getirmiştir. Bugün onun bu koleksiyonu Rusya Milli Kütüphanesinin El Yazmalar Bölümü ve Rusya İlim Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nün St-Petersburg Şubesi'nin El yazmalar bölümünde bulunmaktadır. Bu koleksiyon, L. Y. Medvedeva¹⁵ tarafından yayımlanmıştır.

Katalogda ayrıca Simon Şişman'a (~Simonas Šišmanas¹⁶~Simon Szyszman¹⁷) ait özel bir koleksiyon da bulunmaktadır. Şişman, 1909-1993 yıllarında yaşamış Karaim asıllı bir kimyagerdir. Şişman'ın özellikle Doğu Avrupa'da yaşayan Karaim Türkleriyle ilgili yayınları vardır. En önemli çalışması, *Sprawie Osadnictwa Karaimskiego w Trokach (Trakai'de Karaim Yerleşkeleri)*tur¹⁸. Bir diğer çalışması da Fransızca *Le karaïsme: ses doctrines et son histoire¹⁹ (Karaizmin: Doktrinleri ve Tarihi)*'dir.

Birinci koleksiyonda, aşağıda da görüleceği üzere Karaim Türklerinin folkloruyla ilgili eserler, bazı Karaim Türk şairlerinin şiirleri, Karaim Türk toplumunun siyasi ve dini liderlerinin mektupları, kendilerine gönderilen mektuplara verdikleri cevaplar, Karaim Türkleri ile Kırım Tatar Türklerinin birbirlerine gönderdikleri mektuplar, Eski İbranice dil bilgisi kitapları ve sözlükleri, İncil tercümeleri, Karaim cemaatine ait resimler, Karaim dini kitapları, matematik

14 Ayrıntılı bilgi için bk. <http://www.felsefetasi.org/kadim-balta-tiyemez-mezarligi-tarihten-gizlenen-hazaryadaki-karay-mezarligi/> (erişim tarihi: 22.09.2016); Erdoğan Altınkaynak, "Kırım Karaylarının Kutsal Mekânı Baltatıyemez Mezarlığı, Ormana ve Mezarlığa Yapılan Saldırıları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları*, İstanbul, S. 208, 2004, s. 34-38.

15 Ayrıntılı bilgi için bk. "kollekzii karaimskih i krimçakskih rukopisey v LO İnstituta vostokovedeniya AN SSSR" (SSCB İlim Akademisinin Şarkiyat Enstitüsünün Leningrad Şubesinde Bulunan Kırım Karay ve Kırımçakların El Yazmaları Koleksiyonu Hakkında) // *Sovetskaya türkologiya*, № 6, 1988, s. 89-102.

Ayrıca bu konuda *Natalya Budnik*'in "Rusya Milli Kütüphanesinde (Sankt-Petersburg) ve Rusya İlim Akademisinin Şarkiyat Enstitüsünün Sankt-Petersburg Şubesinde Bulunan Kırım Karayara Ait El Yazmaları Koleksiyonlarının İnceleme Perspektifleri", 2008, s. 73-80 makalesi vardır.

16 Simon Şişman'ın Litvancadaki yazılışı ve söylenişi. Litvancada yabancı özel isimler de Litvancaya çevrilir. Eğer özel isim ünsüzle biterse ismin sonuna "as" getirilir, ünlü ile biterse "s" getirilir. Mesela; *Simon*, Litvanca "Simonas", Şişman, Litvanca "Šišmanas" olur.

17 Simon Şişman'ın Lehçedeki (~Polonyaca) yazılışı ve söylenişi.

18 Ayrıntılı bilgi için bk. A. Szyszman, *Osadnictwo Karaimskie w Trokach za Wilkich Ksiqzat-Litewskich // Myśl Karaimska*, 1935-1936.

19 Ayrıntılı bilgi için bk. A. Szyszman, *Le karaïsme: ses doctrines et son histoire*, Lausanne, 1980, s. 247.

ve astronomi çalışmaları, Karaim Türkçesiyle yazılmış dua kitapları, süreli yayınlar²⁰, kartpostallar, pullar vb. yer almaktadır. Bu koleksiyondaki eserlerin tamamı el yazması değildir. El yazması eserler, İbranicedir.

1-51²¹

1) Aaronas Nikomedijo, El yazması bir kitap. Kitabın kapağı süslü ve bağlama deriden yapılmıştır. Karton ekler/tabela. İbranice (1731).

2) Izaokas Trakietis, *Chrzruk emuna* (İmanın güçlendirilmesi). El yazması. Kitabın kapağı deriden yapılmıştır. Karton tabela.

Kusur: Kitabın bütün sayfalarında su lekeleri vardır. Ayrıca bazı yapraklarının kenarları da yanmıştır (1593).

3) Ayı (?)²² Kokarca (Takvim ve astronomik tablolar). El yazısıyla İbranice yazılmış bir kitap.

Kusur: Kitabın yapraklarında su ve kir lekeleri vardır. Kitap, biraz yıpranmıştır (XVIII. yy.).

4) Kalevas Efendopulas, (1464-1510), Açıklanamayan bir çalışma. İbranice, el yazması bir kitap (Józef Kobecki'nin koleksiyonundan) (XVIII. yy.)

5) İbranice el yazması dua kitabı. Kitabın kapağı süslü ve bağlama deriden yapılmıştır (1825).

6) Sultianskij Mardefaj, İbranice el yazma dilbilgisi kitabı.

Ek: Karaim metni (1856).

7) Jaşar-Luckij A., Açıklanamayan bir eser. El yazma. İbranice. 1-7, 27-37: Kırım-Karaim Türklerine ait bir takvim ve içerisinde çeşitli notlar vardır (1859).

8) Izaokas Trakietis, *Chrzruk emuna* (İmanın güçlendirilmesi). İbranice el yazması bir kitap. 3 Notlar: İbranice ve Rusça (1871).

9) Karaim Türkçesiyle yazılmış bir dua kitabı. Cildi süslü. İbranice (XIX. yy.).

10) İbranice dilbilgisi. Metin, Karaim Türkçesiyle yazılmıştır. İçerisinde gramer ve çeşitli açıklamalar yer almaktadır (XIX. yy.).

11) Karaim Türklerine ait bir dua kitabı. El yazması. İbranice. Kitabın içerisinde açıklamalar ve el yazısı notlar vardır. Kasım. 1-10: "Ksiegozbór Szymona Firkowicza".

12) Astronomi yazılarının yer aldığı el yazması bir kitap. Karaim Türkçesi (?)²³, Lehçe. Tıbbi reçeteler, Trakai, Vilnius. İçerisinde çeşitli notlar vardır. "Firkovičius" (Rusça).

13) İnani Zi, Kırım Karaim Türklerinin Konuşma Dilinin Kısa Sözlüğü, Daktilo yazısı. "Viktor İosifoviç Filonenko'ya" (1970).

20 Vilnius'ta 1913-1914 yıllarında Karaim Türklerinin ilk süreli yayını olan *Karaimskoye Slovo* "Karaim Sözü" dergisi her iki koleksiyonda da yoktur. Bu dergi, Rusça olarak yayın hayatına başlamıştır (bk. Halina Kobeckaitė, agm. 2007, s. 5).

21 Koleksiyonda, yer alan kişi adlarının yazımında yer yer "ikilikler" göze çarpmaktadır. Bu konuda herhangi bir düzeltmeye gidilmemiştir. Koleksiyonun aslına bağlı kalınmıştır.

22 Koleksiyonda, parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

23 Koleksiyonda, parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

14) Firkoviç S. A., Şiir antolojisi ve farklı şairlerin şiirlerinin tercümesi. Rusça (1971) (Orijinal 1919-1970).

15) Zayaçkovskiy Ananiy (~Ananiasz Zajaczkowski), Devletin Etnik Unsurları. Fransızcadan Tamara Hodçkam çevirmiştir. Rusça (XX. yy.)

16) Ağıt. Yazarı belli değildir. El yazması. Karaim Türkçesi (O. Zajançkovski koleksiyonundan).

17) Fragmanı çözülememiş. Karaim Türkçesiyle yazılmıştır. “Ksiegozbór Szymona Firkowicza”.

18) Paskalya ve diğer dualar. El yazması bir kitap. İbranice.

19) Prlar' Halk şairi. El yazması bir kitap. Karaim Türkçesi. “Ksiegozbór Szymona Firkowicza” (1905).

20) Arkadaşım Karaim Türkleri, Trakai Karaim Gençlik Dergisi. Lehçe (1930).

21) Szyszman A. W., Trakai'de Karaim Yerleşkeleri. Lehçe (193?)²⁴

22) Şişman A., Karaim Efsaneleri: Sihirli (~mucizevi) at, kuruntu (hayal), XII. yüzyıl Rusça (1932).

23) Kitaplardan alıntı: Yu. Kokusaki, “Karaimler”, **Baboviç** “Voz. K-ma²⁵ makalesi”, Rusça.

24) En önemli Karaim öğretmeni Avraam Firkoviç'in (~Abraham Ben Shemuel Firkoviç) hayatı ve hizmetleri hakkında (1848).

25) Dubiński Aleksander, Türk Dillerinde Master, Lehçe.

26) Dubiński Aleksander, Batı Karaim Türkçesinde Bazı Kelime Farkları, (Türkçe) (?)²⁶.

27) Dubiński Aleksander-Jozef ben Jezua, “Lehçe Biyografik Sözlük”, Lehçe (1965).

28) Dubiński Aleksander, Şarkiyat konularında yorumlar ve makaleler. Lehçe. 1954. Akademik Nauk **Wladimiru Aleksandrowiczu Gordlewskomik** (1954), Yeni Arap edebiyatı (1955), **E. N. Nadžip,** Uygur Dili (1955), **Jan Dobraczynski** (1966) Lehçe (1954-1968)

29) Zajaczkowski Wlodzimirz, Firkowicz Boguslaw. Bilinmeyen bir ansiklopedi. Lehçe.

30) Dişil ve eril isimler, soyadları ve takma isimler, Čufut-Kale, Kafa, Mangup-Kale, Solchato²⁷ ve Gozlevo'da²⁸ mezarlar ve anıtlar. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Rusça.

31) XI. Türk Dil Kurultayı. Bilimsel Bildiriler Programı. 8 Temmuz (1966) Türkçe.

32) Š. Lopato (1904-1923), Litvanya'da yaşamış Karaim asıllı şair ve aktör. Portre. Kartpostal. Litvanca (XX. yy.).

24 Ayrıntılı bilgi için bk. A. Szyszman, *Osadnicwo Karaimskie w Trokach za Wilkich Ksiqzat-Litewskich // Myśl Karaimska*, 1935-1936.

25 Voz. K-ma muhtemelen *vozniknoveniya karaimizma*'nın kısaltmasıdır. Yani “Karaizmin ortaya çıkışı” demektir.

26 Koleksiyonda, parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

27 Eski Kırım.

28 Kırım-Gözleve (~Yevpatoriya).

- 33) Trakai kale kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 34) Trakai kale kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 35) Trakai Kalesi kule kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 36) Trakai Kale kalıntıları iç duvar fragmanları (resim) (1927).
- 37) Trakai Kalesi iç duvar kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 38) Trakai Kalesi Kule III (kuzeybatı tarafı) kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 39) Trakai Kalesi Kule II (güney tarafı) kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 40) Trakai Kalesi Kule I (güneydoęu tarafı) kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 41) Trakai Kalesi Kule II (güneydoğu tarafı) kalıntıları (1927).
- 42) Trakai kale kalıntıları. Resim: Rutkowski Girdwojń (1927).
- 43) Ayasofya Camisi. Konstantinopolis litografı. Renkli litografı ISSP. Londra (1852).
- 44) Balkan (?)²⁹ Şehir. Karton üzerine yapıştırılmıştır (1930).
- 45) Litografı “Çufut-Kale”si ve Rusça metin. Litografiler. Karaim Türklerinin Resimleri. Resimler, kartona yapıştırılmıştır.
- 46) ISSP renkli çoęaltım. “Kurjer Wilenski” (Zakłady Graficzne “Znicz” Wilno. Klisze F. Zaniewski) rinkiny: Jerzy Hoppen Bazylıka Wileńska; Juljan Skangiel. Portret; Kazimierz Kwiatkowski. Przekupien z Tunisu; Czeslaw Wierus Kowalski. Portret P. M. Z. K.; Tymon Niesiolowski. Grajek.
- 47) Ukrayna’da Luck (~Lutska) Kenessası (genel görünüm). Resim, karton üzerine yapıştırılmıştır.
- 48) Türkçe (?)³⁰ Cami (resim). Resim, karton üzerine yapıştırılmıştır. Kayıtlar: “Robertson”; “Sultan Nahomat”.
- 49) İspanyolca (?)³¹ Mimari örneği. Resim, karton üzerine yapıştırılmıştır.
- 50) Mağribi mimarisi. Örnekler. Resim, karton üzerine yapıştırılmıştır.
- 51) Dergi “Mysl Karaimler” basın klişeler (65)
- 1-10 Faili meçhul kişilerin resimleri.
- 11-14 Faili meçhul kişilerin resimleri.
- 15-18 Röportaj.
- 19-28 Resim sergisi.
- 29-36 El yazısıyla yazılmış şarkı sözleri.
- 37-38 Basın ve damga klişesi: “H. Rzewuskiego K. Szaszhiewiczowej”.
- 39) Basın ve damga klişesi: Michal Wiśmowiecka Ego. 1706.

29 Koleksiyonda, parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

30 Koleksiyonda, parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

31 Koleksiyonda, parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

40) Hadzi Aga Sima Babowicz Hachan Lehçesi (1837-1855) Basın ve damga klişesi.

41-43 Resimler. Basın klişeler ve baskı.

44-46 Mimari yapıların resimleri (basın klişeler ve pul).

47-53 Mimari yapıların resimleri.

54-55 Çeşitli isimler, kelimeler ve pullar.

Simonas Šišmanas Koleksiyonu

1-157

1) **Šišmanas Simonas**, L. H. Linsroth'un Mektubu. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1940).

2) **Šišmanas Simonas**, Mektup hakkında bilgi. M. J. Tapsatar, El yazması. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Rusça ve Fransızca (1950).

3) **Šišmanas Simonas**, O. A. Sarkissian'in mektubu. El yazması. Rusça (1960).

4) **Šišmanas Simonas**, D. Semkovskiui'nin Mektubu. Mektupta karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1950).

5) **Šišmanas Simonas**, (2) Savigny'in Mektupları, El yazması. Mektuplarda karbon kâğıdı kullanılmıştır (1956-1957).

6) **Šišmanas Simonas**, Mektuplar (2). Mektuplarda karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1951).

7) **Šišmanas Simonas**, Mektuplar (4) (Rudolfui, Andžejs, Andžeju ve diğerleri). Mektuplarda karbon kâğıdı kullanılmıştır (1955-1960).

8) **Abdank-Kosakovskis V. K.**, Mektuplar (14) ve kartpostallar (16). S. Šišmanui. El yazması. Rusça. (1952-1956).

9) **Acaroğlu M. Türker**, S. Šišmanui'nin Mektupları. El yazması. Türkçe (1956).

10) **Albright W. F.**, S. Šišmanui ve S. Šišmano'un cevabı. Karbon kâğıdı kullanılmıştır (1952).

11) **Andrejav Nikolaj Efremovič**, S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça (1960).

12) **LaBaume W. Prof.**, S. Šišmanui ve S. Šišmano'nın Mektubu, Prof. W. La Baume'nin Cevabı. Karbon kâğıdı kullanılmıştır (1957).

13) **Bulič Vera**, Mektuplar (2). S. Šišmanui. Rusça (1950).

14) **Čechov A.**, Kartpostal. S. Šišmanui. El yazması. Rusça (1960).

15) **Deveikė-Navakas Jonė**, Mektuplar (2). Šišmanui. El yazması. Litvanca ve Fransızca (1960).

16) **Ernst O. Prof.**, Mektuplar (2) ve S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Fransızca (1954).

17) **Fabre E.-C.**, S. Šišmanui'nin mektubu ve kongreye davet yazısı. El yazması. Fransızca (1954).

18) Başkurdistan Cumhuriyeti. Kitap Odası. Mektup. V. I. Filonenko El yazması. Rusça (1945).

Ek: V. I. Filonenko hakkında gazeteden alınma bir bölüm. Rusça.

19) Gren Erik, Mektuplar (5). S. Şişmano'nun E. Grenui'ye cevapları. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1949-1953).

20) Greenfield J. C., S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun J. C. Greenfieldui'ye cevabı. El yazması. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. İngilizce (1953).

21) Gregoire H. Prof., Kartpostallar (2). S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun Prof. H. Gregoire'ye cevabı. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1953-1954).

22) Helsinki Üniversitesi Kütüphanesi. Mektuplar (2). S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun cevapları. El yazması. Fransızca (1956).

23) Honeyman A. M., Mektuplar (2) ve kartpostal. S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun A. M. Honeyman'a cevapları. El yazması. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. İngilizce (1954-1957).

24) Johanson R., Kartpostal. S. Şişmanui. El yazması. İngilizce (1954).

25) Khalil I. Absi, S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun I. Absi Khalil'e cevabı. El yazması. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Arapça ve Fransızca (1951).

26) Koch Hans Prof., Mektuplar (2). S. Şişmanui (1956-1957).

27) Kolčak Rostislav, Mektuplar (3). S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun R. Kolčakui'ye cevabı. El yazması. Rusça (1956).

28) Konarskis S., Mektuplar (6) ve kartpostallar (3). S. Konarskiui'ye S. Şişmano'nun cevabı. Lehçe (1956-1957).

29) Keysler Erich Prof., Mektuplar (5). S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun Prof. E. Keyslerui'ye cevabı. Karbon kâğıdı kullanılmıştır (1955-1956).

Ek: Das Johann Gottfried Herder Enstitüsü. Görevleri. Rapor. Marburg / Lahn (1956).

30) Kirimer Cafer Seydahmet (~Kırımlı Cafer Seydamet) (1889-1960)³², Mektup. S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun Kırımlı Cafer Seydamet'e cevabı. Fransızca ve Rusça. El yazması. Karbon kâğıdı kullanılmıştır (1955-1956).

31) Koşay H. Zübeyir, Mektuplar (11). S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun H. Zübeyir Koşay'a cevapları. El yazması (1952-1956).

32) Kurat Akdes Nimet Prof., S. Şişmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça (1958).

33) Leitsche Walter, S. Şişmanui'nin Mektubu (1963).

34) Lindell Herman, S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun H. Lindell'e cevabı. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. İngilizce (1956).

35) Mackintosh M. A., Mektuplar (2). S. Şişmanui ve S. Şişmano'nun M. A. Mackintosh'a cevapları. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır. İngilizce (1951-1952).

³² Kırım Tatar Türkü, Türk siyasetçisi ve devlet adamıdır. En önemli eserleri, *Mefkûre ve Türkçülük* (İstanbul, 1965) (konferans ve yazılar) ve *Gaspıralı İsmail Bey* (İstanbul, 1934)'dir.

- 36) **Nemoy Leon**, Mektuplar (17). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun L. Nemoy'a cevapları. El yazması. Rusça (1953-1957).
- 37) **Nikitine B.**, S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça (1958).
- 38) **Notscher Friedrich Prof.**, S. Šišmanui'nin kartpostalı. El yazması (1954).
- 39) **Ortay Selim**³³, Mektuplar (4). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun Selim Ortay'a cevapları Türkçe (?) K. (1955-1956).
- 40) **Otar İbrahim**³⁴, S. Šišmanui'nin Mektupları. Türkçe (?) (1955).
- 41) **Poppe N.**, Mektuplar (2). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun N. Poppe'ye cevapları Rusça. El yazması. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır (1956-1958).
- 42) **I. A. Pastac** isimli bir mühendisin kartviziti. Pul.
S. Šišmanui, Rusça (1985).
- 43) **Rhode G.**, Mektuplar (3). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun G. Rhode'ye cevapları. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır (1956-1957).
- 44) **Sarkissian A. O.**, S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Fransızca (1960).
- 45) **Clement Schmitt**, Mektuplar (2). S. Šišmanui ve Šišmano'nun C. Shmitt'e cevapları. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1955).
- 46) **Schoeps Hans-Joacham**, Mektuplar (9). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun H. J. Schoeps'e cevapları. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır (1950-1956).
- 47) **Sayar I.**, Mektuplar (2). S. Šišmanui. Fransızca (1953).
- 48) **Samzelius Jonas**, S. Šišmanui ve S. S. Šišmano'nun J. Samzelius'a cevabı. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1949).
- 49) **Starcky J.**, Mektuplar (4). S. Šišmanui. Fransızca.
Resim (1954) (5)
- 50) **Stegmann Kurt Prof.**, Mektuplar (8). S. Šišmanui. Rusça ve İngilizce (1954-1957).
- 51) **Steinwand D. E. Prof.**, S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun Prof. D. E. Steinwand'a cevabı. El yazması. Rusça (1956).
- 52) **Stiassny M. J.**, Mektuplar ve kartpostallar (2). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun M. J. Stiassny'e cevapları. El yazması. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca (1955).
- 53) **Tek Ahmet Ferid**, S. Šišmanui'nin kartpostalı. Fransızca (1956).
- 54) **Tatar Türklerinin Tarihi Derneği**. S. Šišmanui Raporu. Lehçe (1953).
- 55) **Unruh V. A.**, Mektup ve kartpostallar (2). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun V. A. Unruh'a cevapları. Rusça (1957-1958).
- 56) **Vernadsky G. V.**, Mektuplar (9). S. Šišmanui ve S. Šišmano'nun G. V. Vernadsky'e mektubu. Mektuplarda, karbon kâğıdı kullanılmıştır. Rusça (1957-1958).

33 1952 yılında Kırım Türk Kültür Derneği'nin kurucularından biridir.

34 1952 yılında Kırım Türk Kültür Derneği'nin kurucularından biridir. Cafer Seydahmet Kırmir'in avukatlığını yapmıştır.

- 57) Backus O. R.,** S. Şişmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça (1960).
- 58) Szyszman Simon,** Fircowicz'in Ardından Keşifler. Oryantalistlerin XXIII. Uluslararası Kongresi. Fransızca. Karbon kâğıdı kullanılmıştır (29 Ağustos 1957).
- 59) Őiřmano S.,** A. Firkovičius hakkında monografi. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca, Rusça.
- 60) Szyszman S.-Mustafa Emil Elöve,** Türkiye'de Din İmtiyazları. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Vol. X, 1953, FYSM. 1-4, s. 305-368 ve Cilt. XI, 1954. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Türkçe.
- 61) S. Şişmano,** A. Puşkin hakkında bilgi. El yazması. Rusça.
- 62) XII. Deutscher Orientalistentag Bonn** 29 Haziran -2 Ağustos (1952).
- 63) X. Bizans Araştırmaları Uluslararası Kongresi.** Organizasyon Komitesi Başkanı. S. A. Şişmanui. Fransızca (1955).
- Ek:** Kongre.
- 64) XVI. Sosyoloji Beaune Uluslararası Enstitüsü Kongresi** (19-26 Eylül 1954). Fransızca (1954).
- 65) II. Uluslararası Kongre.** Strasbourg 1956 / Kongre / Yayın. Fransızca, İngilizce ve diğerleri (1956).
- 66) XXIV. Uluslararası Oryantalistler Kongresi.** Münih 28 Ağustos-4 Eylül 1957. Almanca, İngilizce (1957).
- 67) III. Uluslararası Eski Ahit Örgütü Kongresi için çalışma.** Oxford, 31 Ağustos -5 Eylül 1959 / Kongre. İngilizce. 1959.
- 68) Bir konferans Bildirimi.** Konferans, "Kırım Karaim Türkleri ve Bunların Doktrini", Rusça.
- Ek: I. A. Pastac,** Tarımsal Araştırma Metodolojisi. Fransızca 1953.
- 69) VI. (6 Ağustos-30 Temmuz 1960) Antropolojik Bilimler ve Etnoloji Uluslararası Kongresi.** Paris. Genel bilgi ve bilimsel program. S. Şişmano'nun notları ile. Fransızca (1960).
- 70) XI. Bizans Araştırmaları Kongresi 1961.** S. Şişmano. Kongreye katılanların rozetleri (1961).
- 71) XXVII. Uluslararası Assyriologique Toplantısı.** Paris, Collège de France, 30 Haziran-5 Temmuz 1980.
- 72) A. S. Firkovičius'un Toplantıda Daveti.** S. Őiřmanui'nin Yıldönümü. Rusça. 1987.
- 73) S. Şişmano'nun arşiv belgeleri.** El yazma. Fransızca.
- 74) Polonya, Rusya ve Almanya'da Karaim Türkleri hakkında yayımlanmış makaleler.** 1841-1991.
- 75) Antik Çin ve İsrail'de Rowley H. H.'nin Kehaneti ve Din. Şarkiyat ve Afrika Çalışmaları Okulu.** Londra Üniversitesi. Karbon kâğıdı kullanılmıştır (1956).
- 76) Ermenistan Kafkas Kıstağı Haritası (Dört parça) 1850.**
- 77) (Boş zarf ve parçaları).** Yayın. Basım.

78) Fox Leonard, S. Šišmanui'nin Mektupları ve eserleri, “Din Tarihi ve Karayca bir yorum. Karbon kâğıdı kullanılmıştır. Fransızca ve İngilizce.

Ek: Le Centre Hospitalier De Briancon. Fransızca 1983.

79) Dr. Tardy Lajos, Serban Papacostea, Abbaye Sainte-Marie, Fransa Koleji. Mektuplar. Simon Šišmanui'ye ait kopyalar. Fransızca 1984.

80) Tomaszewski Jerzy, 1919-1928 yıllarında Polonya'da Karay Belediyeleri. Lehçe 1985.

81) Tavriya³⁵ bilimsel arşiv komisyonu haberleri (~bildirileri) No: 49. Rusça. 1913.

82) Polkanov Yu. A.,³⁶ Karaim Türklerinin Kökeni. Makale, Rusça.

83) Karaim Türkçesi Hakkında Gazetelerde Yayımlanmış Makaleler (Le Monde, 1969 el yazması. 29 zycie Warszawy, 17 Ekim 1991). Lehçe ve Fransızca 1967-1991.

84) Simono Šišmano'nun Ölümü ve Cenazesi Hakkında Haber. Fransızca 1993.

85) Baranovič I. A., Mektuplar (2). S. Šišmanui. Rusça 1992.

86) Kaybullaev Ševket³⁷, S. Šišmanui'ye ait mektup ve kartpostal. El yazması. Rusça. 1991-1992.

87) Kušul Semita, Mektup (6) ve S. Šišmanui'ye ait kartpostal. Rusça 1992.

88) Meščerskaja Z., S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça 1992.

89) Mkrťčan A. N., Mektuplar (2). S. Šišmanui. Rusça 1992.

90) Polkanov Yu. A., Mektuplar (4). S. Šišmanui. Rusça 1991.

Not: Fotografik çoğaltım. Karaim Türklerinin yemek tarifleri. 1991.

91) Taimaz V., S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça 1992.

92) Tamgotčan H. S., S. Šišmanui'nin Mektubu. Rusça 1991.

93) S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça 1991.

94) Avraham Ben Rahamiel Qonai, S. Šišmanui'nin Mektubu. Fransızca 1992.

95) Brons Bernard, S. Šišmanui'ye ait kartpostallar. El yazması. Fransızca 1991.

96) Chmielowska Katarzyna, S. Šišmanui'nin Mektubu. Lehçe.

Ek: J. Boreišos, S. Šišmano'ya ait yorum kitapları. Lehçe 1992.

97) Dupont Sommer Madeleine, Mektuplar (2) ve S. Šišmanui'ye ait kartpostal. El yazması. Fransızca.

Not: Fransız Akademisi. Resim. 1991-1992.

98) Krzeczunowicz Andrzej, S. Šišmanui'nin Mektupları. Lehçe.

Ek: H. Noskowicz-Bierinowa, Litvanya-Polonya'da azınlıklar kendilerini yalnız hissediyor. “İttihatçı /Birlik”, Lehçe 1991-1992.

35 Tavriya (~Tavrida, Tavriçeskaya guberniya), Kırım'a Rus Çarlığı işgalinde verilen addır (Ayrıntılı bilgi için bk. Dmitriy Anatolyeviç Prohorov (çev. Emine Atmaca-Reshide Adzhumerova), agm., 2013/13: 209-214).

36 Yu. A. Polkanov'un ayrıca *Krymkarajlarnyn Atalar-Sozy* (Bahçesaray 1995) ve *Krymskie Karaimy* (Paris 1995) yayınları da vardır.

37 Kırım'da 1990 yılından itibaren yayın hayatına başlayan “Avdet” gazetesinin yayın yönetmenidir.

- 99) Scharlau Detlev**, Mektup. S. Šišmanui'nin Raporu. 1991.
- 100) Schenke A.**, S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Fransızca 1992.
- 101) Tejero Fernando Emilia**, S. Šišmanui'nin Mektubu. İspanyolca 1991.
- 102) Halina Kobeckaitė**, Karaim Türkleri ve Sorunları Hakkında. Lehçe 1991.
- 103)** Karaim Türklerinin hazanı, bilim adamı ve oryantalist Dr. Serajos Šapšalos'un bilimsel konferansı. İngilizce ve Rusça 1991.
- 104) Achmatowicz O.**, S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Lehçe 1991.
- 105) Ayvaz Simon**, S. Šišmanui'nin Mektubu. El yazması. Rusça 1993.
- 106) Ernest Bammel**, Mektuplar (2). S. Šišmanui.
- Ek: Ernest Bammel**, Yahudi kaynaklarına göre kilise tarihinin başlangıcı. 1992-1993.
- 107) Borejsza Jerzy**, S. Šišmanui'nin kitapları üzerinde bir inceleme, Lehçe 1992.
- 108) Bulhak Henryk**, Mektuplar (4). S. Šišmanui. El yazması. Lehçe.
- Ek: W. Piotrowicz**, Karaim Dini. Polonya Cumhuriyet'inde Karay Dini Birliği, Lehçe 1990-1991.
- 109) Grabski Andzej F.**, Mektuplar (3). S. Šišmanui. Lehçe 1992.
- 110) Harviainen Tapani**³⁸, Mektuplar (3). S. Šišmanui. 1993.
- 111) Heymowski A.**, Mektuplar (3). S. Šišmanui. El yazması. Lehçe 1991-1992.
- 112) Komarnicka I.**, Mektuplar (2). S. Šišmanui. El yazması. Fransızca 1992.
- 113) Kryczynska E.**, Mektuplar (3). S. Šišmanui. El yazması. Lehçe 1992.
- 114) Kurowski Leon**, Mektuplar S. Šišmanui. El yazması. Lehçe 1993.
- 115) Leszynski R.**, Mektuplar (2). S. Šišmanui. Lehçe 1991.
- 116) Lobies Jean Pierre**, S. Šišmanui. El yazması. Fransızca.
- 117) Sulimonicz Anna**, Mektuplar (2). S. Šišmanui. El yazması. Lehçe 1992.
- 118) Tyszkiewicz Jan**, Mektuplar (4). S. Šišmanui. El yazması. Lehçe.
- Ek: Jan Tyszkiewicz**, Trakai'ye Yerleşimin Karaim Türkleriyle Başlangıcı. Lehçe 1991-1992.
- 119)** Rapperswilu'da Polonya Müzesi Dostları Derneği. 1990-1991, 1991-1992. Lehçe 1991-1992.
- 120) Wiankowska-Zadyka Zofia**, Mektuplar (2). S. Šišmanui. Polonya. Lehçe 1992.
- 121) Šišmanas S.**, Karaim Türkleri. Sanat. (?) / El yazması. Fransızca 1993.
- 122) Šišmanas S.**, Marc Tapsaşasr Hakkında / Str.
- 123) Šišmano S.**, için notlar. El yazması. Fransızca ve Rusça.
- 124)** Petersburg İmparatorluk Halk Kütüphanesi'nde İbranice İncil Yazmalarının Kataloğu. A. Harkary ve H. L. Strack 1875.

38 Ayrıca bk. Harviainen Tapani, "De Karaitis Lithuaniae: Transcriptions of Recited Biblical Texts, Descriptions of the Pronunciation Tradition and the Peculiarities of Shewa" *Orientalia Suecana*, 1991, s. 36-44.

- 125) Sanat. Rusça.
- 126) Simona Pilecki hakkında ansiklopediden bir makale. S. Şapşalui'nin Konferansı), Lehçe.
- 127) **Šišmanas Simonas**, Paris-Litvanya ortak öğle yemeği. Resim 1987.
- 128) Simonas Šišmanas'ın Kongresi. Resim.
- 129) **Šišmanas Simonas**, Resim. 1987.
- 130) **Šišmano Simono** Paris'te Bagneux mezarlığında cenaze. Resim. 1993.
- 131) Simonas Šišmanas'ın Paris'te Bagneux mezarlığında cenaze resmi. Sayın Klimas. 1993.
- 132) Simonas Šišmanas'ın Paris'te Bagneux mezarlığındaki cenaze resmi. 1993.
- 133) **Simonas Šišmanas**, Çizim. Karikatür. Yazarı bilinmemektedir.
- 134) **Seale M. S.**, S. Šišmanui'nin Mektupları. El yazması. İngilizce 1973.
- 135) **Sprendiakov A.**, Kırım Eskizleri³⁹; Tatar şarkısı.
- 136) Karaim Folkloru hakkında Yetim Ilias Erak'ui'nin mektupları. Fragmanlar. El yazması. Rusça.
- 137) **Baumgart Winfried**, S. Šišmanui'nin Mektupları. Fransızca 1991.
- 138) **Delevault Bernard**, S. Šišmanui ve Tapani Harviainen'in Mektupları. Sanat. "Litvanya Karaimleri": El yazması. Basım. Fransızca ve İngilizce 1991.
- 139) **Dupont-Sommer Madeleine**, S. Šišmanui'den Selamlar. El yazması. Fransızca 1991.

B) İkinci Koleksiyon: Bu koleksiyon da Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin *Cultural Heritage* bölümünün *Manuscript Department Collections*'ta yer almaktadır. Bu koleksiyon Muhammed Çitgez ve Özgür Aslankılıç tarafından 05-08 Nisan 2010 tarihinde Bilecik'te düzenlenen "Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu"nda sunulan bildiride yoktur.

Bu koleksiyon, tamamen Rusça hazırlanmıştır ve eserlerin tamamı el yazmasıdır. Yalnız aşağıdaki 22-23-24 ve 25. maddedekiler harihtir. Koleksiyonda, S. I. Kuşul'un (14 Nisan 1906 Yevpatoriya-11 Aralık 1996 Yevpatoriya) çalışmaları dikkat çekicidir. Çünkü yazma eserlerdeki Rusça yorumlar genellikle Kuşul'e aittir.

Kuşul, Karaim Türklerinin maddi ve manevi mirasını derleyen kişilerin başında gelir. S. Şapşal ve İ. İ. Kazas gibi Karaim Türklerinin başlattığı işin bir nevi devam ettiricisidir. Yüksek eğitimini bitirememiştir. Muhasebecidir. M. Firkoviç (1924-2000) hakkında önemli bir yayını vardır. Şapşal, Baskakov ve Kokenay'la görüşmüştür. Kırım'ın Gezlev/Kezlev'de (~Yevpatoriya) bulunan kenessanın yanındaki müze, Kuşul'un adını taşımaktadır⁴⁰.

İkinci koleksiyonda, Aaron ben İlya'nın çalışmaları da vardır. Nikotidi, XIV. yüzyılda İstanbul'da yaşamış ve 1369 yılında İstanbul'da ölmüştür. Onun en önemli eseri, "Keter-Tora"dır. Ayrıca Karaim Türklerinin inançlarını anlattığı "Gan-Eden" ve ilahiyat felsefesi hakkında "Eç-Haim" adlı kitapları da vardır.

39 Eskiz; Kırım izlenimleri demektir.

40 Bu bilgi <http://karai.crimea.ua/169-symyt-kushul.html> sitesinden alınmıştır (erişim tarihi: 19.07.2016).

Koleksiyonda Simha İsaak'ın (~Simhe İsaak Lutskiy) çalışmaları da vardır. İsaak, XVIII. yüzyılda yaşamıştır. Lutska şehriden olup Çufutkale'de yaşamıştır. 24 eser yazmıştır. 1761 yılında ölmüştür⁴¹.

Rusça koleksiyonun ilk sayfasında, **S. I. Kuşul-B. Ya. Kokenay**'ın "Kırım Karaim Türkleri" adlı çalışmasına dair SSCB Bilimler Akademisi INION bilim uzmanı N. Çerenkov'un yazdığı görüşe S. İ. Kuşul'un yanıtı (1978-1979) yer almaktadır.

Koleksiyonun ikinci sayfasında numaralandırılmış bir şekilde Karaim Türklerinin en seçkin bilginlerinin eserleri yer almaktadır:

1) Aaron I. Büyük. Sefer B. Mibrar Çteşenilm, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap deri kaplamadır (XIX. yy.).

2) Aaron Ben İosif Garafe, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır (1490).

3) Aaron ben İlya, Küçük Nikameditskiy Gan-Eden Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır. Rusça yorumlar, S. I. Kuşul'e aittir (XV. yy.).

4) Aaron II Nikameditskiy, "Eç-Hayim~Eç Haim" kitabına göre dini soru ve cevaplar (I. Bölüm), "Mecmua" kitabına göre dini soru ve cevaplar (II. Bölüm). Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır (1369). Rusça yorumlar S. I. Kuşul'e aittir (1856).

5) Sahya ben İosif, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap deri kaplamadır. Rusça yorumlar, S. I. Kuşul'e aittir (XV. yy.).

6) Eliezer ben İguda, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap deri kaplamadır. Rusça yorumlar S. I. Kuşul'e aittir.

7) M. Sultanskiy, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır. Kitabın içerisinde yorumlar vardır (1826).

8) Lutskiy Simha İsaak ben Moşe ve diğerleri, Karaim Türkçesiyle yazılmış 5 el yazması kitap. Kitaplar, deri kaplamadır. İçerisinde yorumlar vardır (1759).

9) Meir Ben Yakob French Şaar Haşamaime, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır. İçerisinde yorumlar vardır.

10) Mezmurlar⁴², Karaim Türkçesine çevrilmiştir. El yazma. İçerisinde yorumlar vardır (Mezmurlar, Tanrı inancını ve sevgisini işleyen 150 ilahiden oluşur).

11) Simhe Kalmani, Gramer kuralları. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde yorumlar vardır (1847).

12) Simhe İsaak Lutskiy, Sefer Akkida Çerçhah. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde yorumlar vardır (1775).

13) Afendonulo Kaleb ben Eliyahu, Çap Hameleh. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır. İçerisinde yorumlar vardır (XVII-XVIII. yy.).

14) Simhe İsaak Lutskiy, Kebil Melahim. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır. İçerisinde yorumlar vardır. (XVII-XVIII. yy.)

41 Yu. D. Kokizov, "Karay Türklerinin KısaTarihçesi", *Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri (5-8 Nisan 2010)*, Bilecik Türkiye, s. 880.

42 Karaim Türkleri, Tanah'ın üçüncü bölümü olan Ketuvim bölümünde yer alan Hz. Davud'un mezmurlarından okurlar (Ayrıntılı bilgi için bk. Selma Gülsevin, *Karay Türklerinin Dili (Troki Diyalekti)*, Ankara 2016, s. 18).

15) **Mordehay ben Nisan. Dereh Ya. M.**, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Kitap, deri kaplamadır. İçerisinde bazı yorumlar vardır. (XVII-XVIII. yy.)

16) **İgi Tigon Şamual. Biur Mehamnilit Hazzoroh**, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde yorumlar vardır (XIX. yy.).

17) **Avraam Ben İošnya**, Eruşalmi⁴³ Denemeler. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde çeşitli yorumlar vardır (XVIII. yy.).

18) **Simhe İsaak Lutskiy**, Tore Zahab. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. Yorumlar S. I. Kuşul'e aittir.

19) **Simhe İsaak Lutskiy**, Prah Çadikim. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde yorumlar vardır. (1785).

20) **Genfis İmmanuil ben Yakob**, Şemkena Faim. Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde yorumlar vardır (XVI. yy.).

21) **Yakob ben Dalih**, Karaim Türkçesiyle yazılmış bir el yazması. İçerisinde yorumlar vardır (1688).

22) **R. Taymaz**, Kırım-Karaim Türklerinin Mutfağı. Rusça kitap. 2. baskı. (1981).

23) **S. Kuşul**, Arkeolog A. S. Firkoviç'in kendi bulgularını taklit etme suçlamalarına karşı bazı kanıtlar. Rusça bir kitaptır (1981)

24) **Firkoviç Avraam**, Arkeolog.....Kırım Çofot / Çufut Kale..... Resim (1981).

25) **Kokenayaus**, Doriso antikapis. Kırım Çofot / Çufut Kale..... Resim (1981).

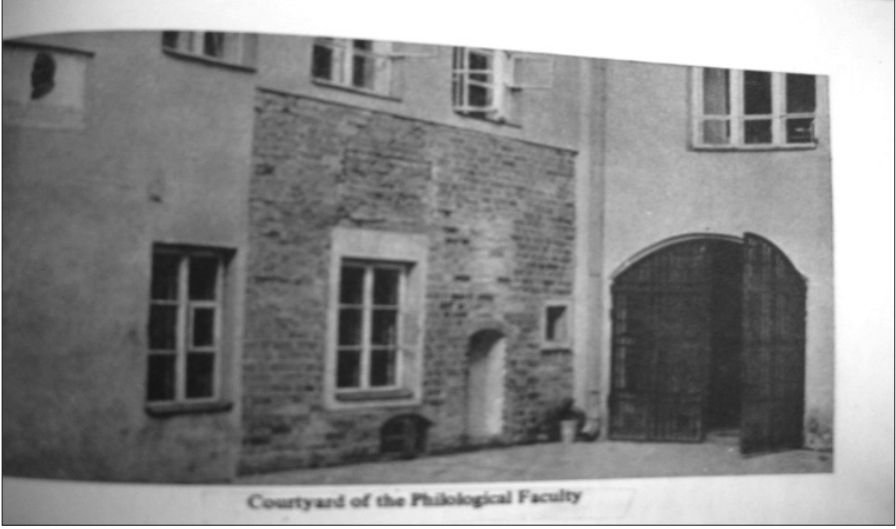
RESİMLER⁴⁴

Resim 1: Vilnius Üniversitesi Rektörlük Binası

43 “Kudüs” demektir. Eruşalmi “esenlik şehri” kelimesi, Tülay Çulha'nın *Karaycannın Kısa Sözcüğü*'nda “Yeruşalayim” şeklinde geçmektedir (2006, s. 124).

44 Resim 1 ve 2, *A Short History of Vilnius University*, The Vincas Kapsukas University of Vilnius, Vilnius Mokslas Publishers 1979 kitaptan alınmıştır.

Resim 2: Vilnius Üniversitesi Filoloji Fakültesi Giriş Kapısı

Resim 3: Karaim Türklerrinin Etnografya Müzesi

Resim 4: Trakai'de Karaim Türklerinin Okulu⁴⁵

Resim 5: Trakai Kalesi

45 Evlerin sokağa bakan yüzünde üç pencere bulunması Karay Türklerinin evlerine ait bir özelliktir.

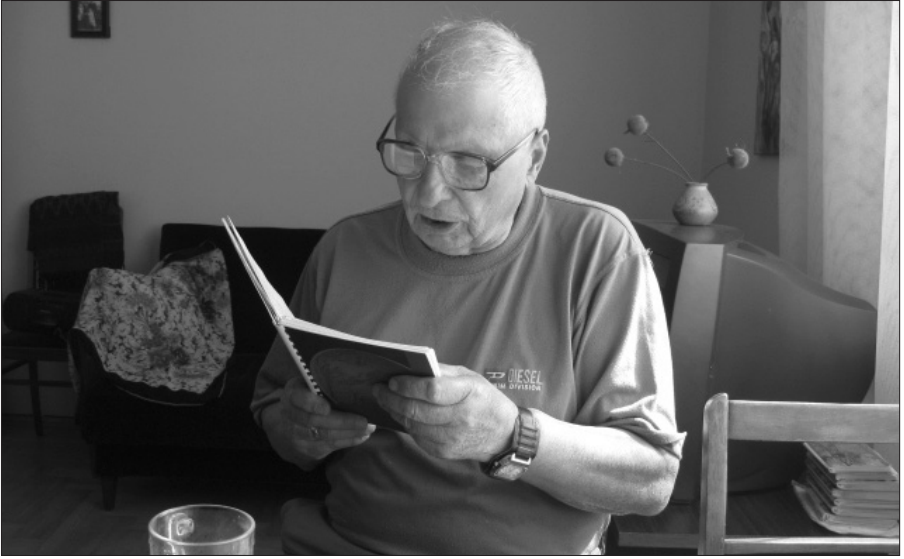
Resim 6: Trakai Kalesi

Resim 7: Kenassa'dan Çıkan Karaim Türkleri

Resim 8: Trakai’de Karaim Türklerinin Kenassa’sı

Resim 9: Trakai’de Yaşayan Karaim Türkü Szymon Juchniewivz

Kaynakça

- VILNENSIS ALMA MATER (2012). *Vilnius Universiteto İstorijos Bruožai*, Vilnius.
- ALTINKAYNAK, Erdoğan (2004a). “Kırım Karaylarının Kutsal Mekânı Baltatıymeız Mezarlığı, Ormana ve Mezarlığa Yapılan Saldırıları”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları*, İstanbul, Sayı 208, s. 34-38.
- ALTINKAYNAK, Erdoğan (2009b). “Kırımçakların Menşei ve Bu Konudaki Çalışmaların Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Rsearch*, Vol. 2/7, Spring.
- ARIK, Sabire (2008). “Polonya-Litvanya Tatar Türkleri (Lipkalar)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Cilt 5, Sayı 3, Eylül 2008, s. 156-161.
- BASKAKOV, N. A., A. ZAJĄCZKOWSKI, S. M. SZAPSZAŁ (1974). *Karaimsko-Pols'kiy Slovar'*, Moskva.
- BUDNİK, Natalya (2008). “Rusya Milli Kütüphanesinde (Sankt-Petersburg) ve Rusya İlim Akademisinin Şarkiyat Enstitüsünün Sankt-Petersburg Şubesinde Bulunan Kırım Karayara Ait El Yazmaları Koleksiyonlarının İnceleme Perspektifleri”, *Karadeniz*, Yıl: 1, Sayı: 1, Kış, s. 73-80.
- ÇULHA, Tülay (2006a). *Karaycanın Kısa Sözvarlığı, Karayca-Türkçe Kısa Sözlük*, Dil ve Edebiyat Dizisi 6, İstanbul.
- ÇULHA, Tülay (2015b). *Kırım Karaycasının Katık Mecmuası (Metin-Sözlük-Dizin)*, Ankara: TDK Yayınları.
- ÇİTGEZ, Muhammed-Özgür ASLANKILIÇ (2011). *Vilnius Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki Karaim (Karay) Türkleri Koleksiyonu*, Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu, Bilecik, 05-08 Nisan 2010, s. 837-851.
- DOĞAN, İsmail-İlgi KIVRAKDAL (2002). “Karaim Türkleri”, *Türkler*, Cilt 20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 781-789.
- DOĞRUER, Semra (2007). *Karay (Karaim) Türklerinin Sözlü Edebiyatı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Danışman Prof. Dr. İsa ÖZKAN), Ankara.
- DUBIŃSKI, Aleksander (1994a). *Batı Karaim Dilinde Bazı Leksik Farkları*, *Caraimica*, Warszawa: s. 121-128.
- DUBIŃSKI, Aleksander (1994b). *Caraimica, Prace karaimoznawcze*, Warszawa.
- FIRKOVIČIUS, Mykolas (1993a). *Karaj Koltchalari*, Vilnius.
- FIRKOVIČIUS, Mykolas (1996b). *Mien Karajce Urieniam*, Vilnius.
- FIRKOVIČIUS, Mykolas (2000c). *Şelomonun Maşallary (Suleyman'ın Meselleri)*, Ankara: Turk Dil Kurumu Yayınları.
- GRİŞİN, Yakov (2000). *Pol'sko-Litovskiy Tatarı: Vzgl'yad Cherez Veka (Polonya-Litvanya Tatarları: Çağlar Boyunca)*, Kazan': Tatarskoye Knijnoye İzdatel'stvo.
- KOBECKAİTĒ, Halina (2007). “Факторы сохранения этнического идентитета литовскими караимами”, *LIETUVOS KARAIMŲ TAUTINIO TARATUMO IŠSAUGOJIMO VEIKSNIAI, Pranešimas konferencijoje, Totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvoje 610-osios metinės*' Vilnius: s. 1-10.
- GORDLEVSKİY V. A. (1928). *Leksika karaimskogo perevoda Biblii// DAN AN SSSR*, - s. 87-91.
- GÜLSEVİN, Selma (2007a). “Karay Türkçesinde Oğuzca Unsurlar”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring.
- GÜLSEVİN, Selma (2016b). *Karay Türklerinin Dili*, Ankara: TDK Yayınları.
- İBRANİCE-TÜRKÇE SÖZLÜK (1978). Derleyen: Şimon TOLEDO, Tashih eden: Yaakov NAMER, Kudüs.

- JUBILIEJINES RINKINYS 600 METU KARAIMAI LIETUVOJE (1997). Praeitis Dabartis / Pagalbinė Medžiaga, Lietuvos Didžioji Kunigaštustė Lietuvos Respublika, Trakai.
- KAYDAROV Abduali-Meyirbek Orazov (2010). *Türklük Bilgisine Giriş*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- KOBETSKİY S. (1904). *İrlar (Şarkalar)*. Kiyev.
- KOWALSKI, T. (1929). *Karaimische Texte im Dialekt von Troki*, Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, Warszawa-Kraków.
- KOKÍZOV, Yu. D. (2011). “Karay Türklerinin Kısa Tarihçesi”, *Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri*, Bilecik Türkiye: 5-8 Nisan 2010, s. 869-882.
- KUBILIUS J. vd.. (1979). *A Short History of Vilnius University*, The Vincas Kapsukas University of Vilnius, Vilnius Mokslas Publishers.
- ÖNER, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri (2010). Bilecik Türkiye: 5-8 Nisan.

Genel Ağ Kaynakları

<http://www.felsefeta.org/> / kadim-balta-tiymez-mezarligi-tarihten-gizlenen hazaryadaki-karay-mezarligi/ (erişim tarihi: 22.09.2016).